

ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΟΥΒΑΡΙ

Α'. 'Επιστημονικά συγγράμματα.

α) Θεολογικά.

- 1) 'Η Φιλοσοφία τῆς Θρησκείας ἐν τῷ παρόντι. 'Εν 'Αθήναις 1916².
- 2) Θρησκεία καὶ Θεολογία. ('Ανάτ. ἐκ τοῦ «Γρ. Παλαμᾶ»). 'Εν Θεσσαλονίκῃ 1919.
- 3) Εἰσαγωγή εἰς τὰς περὶ Παῦλον σπουδὰς. Θεσ/νίκη 1919. "Εκδ. 2α. 'Εν 'Αθήναις 1960³.
- 4) 'Η εἰς πνεύματα πίστις κατὰ τοὺς περὶ Χριστὸν Χρόνους. Θεσ/νίκη 1920.
- 5) Παῦλος ὁ 'Απόστολος 'Ιησοῦ Χριστοῦ. 'Εν Θεσσαλονίκη 1920.
- 6) 'Υπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς 'Επιστολήν. 'Εν Θεσσαλονίκη 1920.
- 7) 'Επιστολῶν Παύλου Χαρακτήρ. 'Εν Θεσσαλονίκη 1921.
- 8) 'Η γλῶσσα τῆς Καινῆς Διαθήκης. (Περιοδικὸν «Γρ. ὁ Παλαμᾶς» η', 1924, 300-313).
- 9) Οἱ 'Εσσαῖοι. 'Ιστορικὴ καὶ κριτικὴ μελέτη. (Περιοδικὸν «Γρ. ὁ Παλαμᾶς» η' 1924, 485-524, 533-559).
- 10) Τὸ Θεσσαλονικέων Α', β' 1-16. (Περιοδικὸν «Γρ. ὁ Παλαμᾶς» θ' 1925, 72-84, 97-100).

1. 'Ο παρὼν κατάλογος δὲν εἶναι πλήρης. Οὗτος παρουσιάζει πολλὰ κενὰ ἰδίᾳ δσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ Λούβαρι, τὰ δημοσιευθέντα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Μέρους μόνον ἐξ αὐτῶν περιλαμβάνεται εἰς τοὺς ἐκδοθέντας ἤδη 2 τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Συμπόσιον 'Οσίων», ὡς καὶ εἰς τὸν ὑπὸ ἐκδοσιν 3ον τόμον.

2. Διὰ τοῦ ἔργου τούτου, τοῦ ὁποῦ συμπλήρωμα ἀποτελοῦν α) τὸ ἔργον «'Η Θρησκεία ἀπὸ ἀξιολογικῆς ἀπόψεως» καὶ β) τὰ ἄρθρα «ἀξία» καὶ «ἀπολύτρωσις» τῆς Μεγ. 'Ελλ. 'Εγκυκλοπαιδείας, ἐπιχειρεῖται μία ἀπολογητικὴ, φιλοσοφικὴ, ψυχολογικὴ καὶ ἱστορικὴ δικαίωσις τῆς θρησκείας, ὡς καὶ ἡ κατάδειξις τῆς πνευματικῆς χρεωκοπίας τοῦ παρελθόντος.

3. 'Η δευτέρα ἐκδοσις ἀποτελεῖ ἐλαφρὰν διασκευὴν τῆς πρώτης, συνίσταται δὲ εἰς τὴν συστηματικωτέραν διατύπωσιν τῶν ἐπιγραφῶν τῶν παραγράφων, ὡς καὶ εἰς τὴν προσθήκην νέου κεφαλαίου (σελ. 241-259), ὑπὸ τὸν τίτλον «Κατευθύνσεις τῆς ἐρεύνης κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας». Εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ κεφαλαίου τούτου ὁ Λούβαρις ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ ἄρθρου τοῦ R. Bultmann «Neueste Paulusforschung», τὸ δημοσιευθὲν εἰς τὸ περιοδικὸν «Theologische Rundschau» τῶν ἐτῶν 1929, 1930 καὶ 1936, διὸ καὶ δὲν παρουσιάζει τὴν μετὰ τὸ 1936 γενομένην ἔρευναν.

11) Θρησκευολογία καὶ Καινὴ Διαθήκη. Λόγος ἐναρκτήριος. Ἐν Ἀθήναις 1925.

12) Ἡ θρησκεία ἀπὸ ἀξιολογικῆς ἐπόψεως. Λόγος ἐκφωνηθείς... τῆ 30ῆ Ἰανουαρίου 1928. Ἐν Ἀθήναις 1928.

13) Ὁ Ἰησοῦς ἱστορία ἢ μῦθος; Ἐν Ἀθήναις 1929.

14) Ἡ ψυχολογία τῆς θρησκείας καὶ ἡ πρακτικὴ αὐτῆς σημασία. (Εἰς τόμον «Ἐναίσιμα» Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου σελ. 130-134). Ἀθήναι 1931.

15) Ὁ βίος τοῦ Χριστοῦ. Τὸ θεῖον δράμα («Ἐγκυκλοπαιδεία τῶν Ἐθνῶν»). Ἀθήναι 1932.

16) Ἰδέα καὶ θρησκευτικὰ ἐλατήρια τῆς αἰωνίας εἰρήνης. (Εἰς τεῦχος «Ἑλληνικὸν Ἰνστιτούτον διεθνῶν ὑποθέσεων», περίοδος πρώτη 1932-1933, 24-33). Ἐν Ἀθήναις 1933.

17) Αἱ πνευματικαὶ ἐπιστῆμαι. Λόγος τῆ 30ῆ Ἰανουαρίου 1935. Ἐν Ἀθήναις 1935.

18) Die Kirche Griechenlands im 20. Jahrhundert. (Ἐν περιοδικῷ Fr. Heiler (Oekumenische Einheit) 1950, 27-42).

19) Die Bedeutung des Paulus für die griechisch-europäische Kultur. (Ἐν τόμῳ «Paulus-Hellas-Oekumene. An Ecumenical Symposium» Athens 1951, 124-131).

20) Ἡ ψυχολογία τῆς θρησκείας καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν θεολογίαν. (Ἐν περιοδικῷ «Θεολογία» 22, 1951, 577 ἐξ. καὶ 23, 1952, 32 ἐξ. καὶ 191 ἐξ.).

21) Ὁ Παῦλος καὶ ἡ σύγχρονος Ἑλλάς. Εἰς πανηγυρικὸν τόμον ἑορτασμοῦ τῆς 1900ῆς ἐπετείου ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς Ἑλλάδα. Ἐν Ἀθήναις 1953, 396-406.

22) Χριστιανισμὸς καὶ Ἑλληνικὸν Πνεῦμα. (Ἀνακοίνωσις, ἐν «Πρακτικὰ Ἀ' Συνεδρίου Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, Ἀθήναι 13-16 Μαΐου 1956»). Ἐν Ἀθήναις 1956, 196-204 καὶ 216.

23) Kirche und Welt. (Εἰς τὸν τόμον «Die Orthodoxe Kirche in Griechischer Sicht». Hrgb. von P. Bratsiotis, Stuttgart 1960, Bd. II. 144-154).

24) Ἡ οὐσία τῆς θρησκείας κατὰ τὴν σύγχρονον φιλοσοφίαν. Ὁμιλία πανηγυρικὴ γενομένη κατὰ τὴν ἐπίσημον ὑποδοχὴν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, τὴν 17ην Δεκεμβρίου 1960. (Ἀνάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας, τόμ. 35, 1960, 430-444).

25) Die Kirche Griechenlands und die Wirklichkeit der Welt. (Ἐν περιοδικῷ «Universitas», 16. Jahrg. 1961, 231-242).

26) Ὁ Goethe καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἐν Ἀθήναις 1961.

27) Ἄθως, ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ. Τὸ μήνυμα τοῦ Ἁγίου Ὄρους πρὸς τὸ παρόν. Ἐκδ. 2α Ἀθῆναι 1962¹.

28) Ἡ Ἑλληνικὴ Θρησκεία. (Ἀνάτ. ἐκ τῆς «Φιλολογικῆς Πρωτοχρονιάς» τοῦ περιοδικοῦ «Νέα Ἑστία»). Ἀθῆναι 1963.

29) Kirchenvereinigung oder Kircheneinheit. (Ἐν περιοδικῷ «Neue Wege zur Einen Kirche». Hrsgb. von Fr. Heiler, München 1963, 24-31).

30) Συμπόσιον Ὁσίων (Μελέται καὶ στοχασμοί). τόμ. Α': «Χριστὸς-Θεολογία», Ἀθῆναι 1962. Τόμ. Β' «Θρησκευολογία», Ἀθῆναι 1964.

31) Εὐαγγελικὰ Κηρύγματα. Ἑρμηνεῖα τῶν κατὰ Κυριακὰς ἀναγιγνωσκομένων περικοπῶν. (Δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ἀντίτυπον ἢ πληροφορία τίς περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ).

β) Φιλοσοφικά.

1) Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας. Τόμοι 1-2. 1η ἐκδοσις. Ἐν Ἀθήναις 1933².

2) Die Philosophie der Gegenwart in Griechenland. (Sonderdruck aus «Deutsche Kultur im Leben der Völker». Mitteilungen der Akademie zur wissenschaftlichen Forschung und zur Pflege des Deutschums, 2. Heft, σελ. 211-227, München 1940).

3) Μεταξὺ δύο κόσμων. Ἀθῆναι 1949³.

4) Eduard Sprangers Philosophie des Geistes. (Εἰς τὸν τόμον «Erziehung zur Menschlichkeit. Die Bildung im Umbruch der Zeit», Festschrift für Eduard Spranger zum 75. Geburtstag 27. Juni 1957, 69-84). Tübingen 1957.

5) Griechenland und die hellenische Idee. (Εἰς περιοδικὸν «Universitas», 12. Jahrg. 1957, 235-242). Tübingen 1957.

6) Εἰσαγωγή εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας. (Λιθογραφημέναί σημειώσεις τῶν παραδόσεών του ἐν τῇ Παντείῳ Σχολῇ, ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ Γ.Χ. Γραμματοπούλου. Ἐν Ἀθήναις 1938.

γ) Παιδαγωγικά.

1) Griechenland (Schulwesen). Ἄρθρον εἰς τὸ «Lexikon der Pädagogik, hrsgb. von Hofrat Prof. Dr. Otto Willmann, τόμ. 2 σελ. 460-465, Freiburg i. Br. Herder Verlag, 1913-1917⁴.

1. Ἀξιόλογον κριτικὴν ἔγραψαν α) ὁ Ἁγγελῆς Γεωργιάδης (ἄρα ἐφημερίδα Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «Ἀπόστολος Ἀνδρέας» τῆς 16.1.1963 καὶ β) ὁ Σ.Ι. Ἀρτεμάκης, ἄρα «Ἡ Καθημερινή» τῆς 6.2.1963).

2. Ἀνετυπώθη πολλάκις.

3. Σύντομον ἀνάλυσιν ὑπὸ Μ.Α. Σιώτου (ἄρα εἰς περιοδικὸν «Ὁ Αἰῶνάς μας», φυλ. 10, Ὀκτώβριος 1949, 287-289).

4. Ἡ 2α ἐκδοσις αὐτοῦ φέρει τὸν τίτλον «Lexikon der Pädagogik, 2. unveränderte Auflage 1960, τόμοι 1-4, Herder, Freiburg i. Br., Basel, Wien 1960.

2) Ἐκπαίδευσις καὶ ἀνθρωπισμός. Νέα Ζωὴ ἀνθίζει ἀπὸ τὰ ἐρείπια. Ἀθήναι 1927.

3) L'Éducation des Théologiens en Grèce. (Ἐν «Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft» 1948).

δ) Λογοτεχνικά,

1) Ἀλήθεια καὶ ποίησις. «Σκίτσο» (1900-1903). Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ πανηγυρικοῦ τόμου ἐπὶ τῇ ἐβδομηκονταπενταετηρίδι τῆς Ἐκκλ. Ριζαρείου Σχολῆς. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1920.

2) Νίτσε. Ὁ προφήτης μιᾶς νέας θρησκείας. Ἀθήναι 1928.

3) Ἡ θρησκεία τοῦ Βάγνερ. Ἀθήναι 1928.

4) Ὁ Γκαῖτε ὡς θρησκευτικὴ προσωπικότης. Ἀθήναι 1929.

5) Στὴ χώρα τοῦ Περ—Γκύντ. Ἀθήναι 1929.

6) Ἀπὸ τὴν χώραν τῶν χιλιῶν λιμνῶν καὶ τοῦ παραμυθιοῦ. (Ἐντυπώσεις ἐκ Φιλανδίας). Ἀθήναι 1929.

7) Ὁ Ρίλκε. Ὁ ἀποδομητής, ὁ μύστης καὶ ὁ ἐπόπτης. Ἀθήναι 1942.

8) Νοσταλγικαὶ Περιπλανήσεις¹. Ἀθήναι τόμ. Α' 1937, τόμ. Β' 1949.

9) Τῆνος καὶ Τέχνη. (Εἰς τόμον «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά») περιοδικοῦ «Νέα Ἑστία». Ἀθήναι 1962 σελ. 128-130.

10) Νικόλαος Λούβαρις. Αὐτοβιογραφία (Εἰς τόμον «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά») περιοδικοῦ «Νέα Ἑστία», Ἀθήναι 1962 σελ. 126-127.

ε) Μεταφράσεις.

1) Moscato, De Insula Teno ejusque historia.

2) Eduard Spranger, Εἶδη Ζωῆς. Ἐν Ἀθήναις 1917.

3) Ludwig Radermacher, Γραμματικὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῇ συναφείᾳ αὐτῆς πρὸς τὴν δημῶδη. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1920.

4) Eduard Spranger, Ἡ ψυχολογία τῆς Ἐφηβικῆς ἡλικίας. 1η ἐκδ. Ἐν Ἀθήναις 1927, 2α ἐκδοσις. Ἐν Ἀθήναις 1960.

5) Paul Kalweit, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φιλοσοφίαν τῆς Θρησκείας, Ἀθήναι 1936.

6) Eduard Spranger, Ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Γκαῖτε. Ἀθήναι (1936).

7) Eivind Berggrav, Ἡ ψυχικὴ πηγὴ τῆς θρησκείας. Ἀθήναι 1946.

8) Ed. Spranger, Ὁ Γκαῖτε καὶ αἱ μεταφυσικαὶ ἀποκαλύψεις. Ἀθήναι 1947.

9) Joh. Volkelt, Τί εἶναι θρησκεία. (Εἰς περιοδικὸν «Αὐγή» 2, 1924, 154-158).

1. Ταύτας χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος ὡς «μονόλογον ἐνὸς ἐρημικοῦ εἰς τὸ βάθος ταξιδιῶτου» (ἴδρα τόμ. Α' σελ. 4).

Β'. 'Ομιλίες και άρθρα.

α) Άρθρα εἰς ἑφημερίδας καὶ περιοδικὰ.

1) «Georg Heinrici», Εἰς «Ἱερὸν Σύνδεσμον» τόμ. κ', 1916, ἀριθ. φυλ. 278, σελ. 12-14 καὶ 279 σελ. 10-12.

2) Περὶ Eucken (Περιοδικὸν «Ἀνάπλασις», Μάϊος-Νοέμβριος 1916).

3) «Ὁ Ἰησοῦς ἱστορία ἢ μῦθος», εἰς περιοδικὸν «Ἑλληνικὸν Ἔτος» Ἀθῆναι 1929.

4) «Περὶ τοῦ θεῖου μυστήριου. Ἰησοῦς». Ἑπτὰ ἄρθρα εἰς Ἐφημερίδα «Πρωτα» τῆς 14-20ῆς Ἀπριλίου 1930.

5) «Ὅλιγα λόγια τοῦ Ν. Λούβαρι» εἰς τὸ τεῦχος «Ὁ Ὑμνωδὸς καὶ μουσικοδιδάσκαλος Ἰωάννης Σακελλαρίδης 1853-1938», Ἀθῆναι 1940, σελ. 33-34.

6) «Ἡ Παναγία», Εἰς περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὸν Βῆμα» τῆς 1.4. 1944, σελ. 1-3 (Κύριον ἄρθρον).

7) «Νὰ μὴ στερεῦση ἡ Φλέβα». Εἰς ἑφημερίδα «Ἀστὴρ τῆς Τήνου» τῆς 20-9-1947, (ἀναφερόμενος εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν τῶν Τηνίων καλλιτεχνῶν συνιστᾷ τὴν δι' ὑποτροφιῶν ὑποστήριξιν τῶν νέων τῆς Τήνου).

8) «Μέσα στοὺς κόσμους τῆς Τήνου». Εἰς περιοδικὸν «Ὁ Αἰῶνάς μας», φύλλον 10 τοῦ Ὀκτωβρίου 1949, σελ. 297-299.

9) «Μουσικὴ συμφωνία». Εἰς ἑφημερίδα «Κυκλαδικὸν φῶς» ἀριθ. φυλ. 19-20, Ἰούλιος-Αὐγούστος 1951, σελ. 1.

10) «Θρησκεία καὶ ἠθικὴ». Εἰς περιοδικὸν «Ἐκκλησία» λγ' 1956, 343-344.

11) «Τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς ψυχῆς τῶν Τηνίων». Εἰς Ἐφημερίδα «Κυκλαδικὸν Φῶς», ἀριθ. φυλ. 128 τοῦ Μαρτίου 1960, σελ. 1.

12) «Ἡ ἀθεΐα», Περιοδικὸν «Παῦλος ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν» τῆς Μητροπόλεως Δημητριάδος, φυλ. Ἰουνίου 1961, σελ. 102-104.

13) «Ἡ μαζοποίηση». Εἰς περιοδικὸν «Ὀρθόδοξος Ἐπιστάσια» Μητροπόλεως Κίτρους, φυλ. Ὀκτωβρίου 1963 σελ. 57-59.

14) Ἐπιφυλλίδες εἰς Ἐφημερίδα «Ἐθνικὸς Κήρυξ» Ἀθηνῶν.

α) Αἱ ἑορταὶ τοῦ Παύλου» (15.6.1950)· β) «Τὰ ἰδανικά» (11.5.50)· γ) «Γύρω ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν» (25.5.50)· δ) «Ψυχολογία τῆς προσευχῆς» (1.6.50)· ε) «Ἡ μετεκπαίδευσιν τῶν Θεολόγων» (26.6.50)· στ) «Κράτος καὶ Κομμουνισμὸς» (6.7.50)¹· ζ) «Δελφικαὶ Ἑορταὶ» (13.7.50)· η) «Ἐπὶ τοῦ συνεδρίου τῶν ἐκπαιδευτικῶν» (20.7.50)· θ) «Νέαι θρησκείαι» (27.7.50)· ι) «Λεγεὼν εὐπρεπείας» (3.8.50)· ια) «Μαγεία τῆς ψυχῆς Α'-Β'»

1. Σχετικὸν εἶναι καὶ παλαιότερον ἄρθρον δημοσιευθὲν εἰς Ἀθηναϊκὴν ἑφημερίδα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Κομμουνισμὸς ὡς θρησκεία».

(24.καὶ 31.8.50)· ιβ) «Ὁ Σταυρὸς» (Κύριον ἄρθρον Μ. Παρασκευῆς, 24.4.51)· ιγ) «Ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου. Ἡ ἱερὰ θεωρία». Ἄρθρον ἐπὶ τῇ 1900 ἐπετείῳ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς Ἑλλάδα (24.6.51, ἀνετυπώθη καὶ εἰς πανηγυρικὸν τόμον Ἐορτασμοῦ τῆς 1900ῆς ἐπετείου ταύτης. Ἐν Ἀθήναις 1953, σελ. 561-564)· ιδ) «Ταξίδι στὴν Κεντρικὴ Εὐρώπη. Ἡ σημερινὴ Βιέννη» (18.7.51)· ιε') «Ἐνα ὑπεράνθρωπον ἔργον. Ἡ Γερμανία ἀναγεννᾶται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς. Τὸ θαῦμα τῆς ζωτικότητος ἐνὸς λαοῦ ποὺ κατενίκησε τὸν θάνατον» (4 ἄρθρα τῆς 7-11.9.51)· ιστ') «Τὸ χριστιανικὸν ἰδεῶδες» (κύριον ἄρθρον τῆς 25.12.1952)· ιζ') «Ἐπαινετὴ προσπάθεια» (3.4.52)· ιη') «Ἄνω σχῶμεν» (17.4.42)· ιθ) «Πρὸ τοῦ Σταυροῦ» (κύριον ἄρθρον τῆς 15.4.55)· κ') «Τὸ βίωμα τοῦ μυστηρίου»· κα') «Λαϊκὴ ἐπιμόρφωσις»· κβ') «Σειρὰ 53 ἄρθρων, δημοσιευθέντων ἀπὸ τῆς 2ας Ἀπριλίου μέχρι τῆς 11ης Ἰουνίου 1950 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὸ πρῶτον φῶς εἰς τὸ σκοτάδι τῆς σκλαβιάς. Κατοχὴ, ὁ Γολγοθᾶς ἐνὸς ἔθνους. Ἀποκαλυπτικὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ τότε ὑπουργοῦ κ. Ν. Ι. Λούβαρι».

15) Εἰς Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον Ἐφημερίδος «Ἡ Βραδυνή».

α) Τὸ πρόβλημα τοῦ πολιτισμοῦ, Ἀθήναι 1933, σελ. 278-284.

β) Ἰδέα καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἐλατήρια τῆς αἰωνίας εἰρήνης. Ἀθήναι 1935, σελ. 247-255.

γ) Ἡ σημασία τῆς γυναικὸς εἰς τὸν «Περ Γκύντ» τοῦ Ἴψεν. Ἀθήναι 1935, σελ. 36-44.

δ) Ἡ ἀποθέωσις τῆς γυναικὸς. Ἀθήναι 1936, τεῦχ. 15, σελ. 141-148.

16) Ἄρθρα εἰς Ἐγκυκλοπαιδικὰ Λεξικά.

α) Εἰς Μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν: «Ἄγνωστος» (1,434-435). «Ἀδελφότης» (Θέατρ. 1, 574). «Ἀδριανὴ Λεκουβρέρ» (1, 620 ἐξ.). «Ἀθανασία ψυχῆς» (Θρησκειολ. 2,1 ἐξ.). «Ἀθεῖα» (2,15). «Αἰσιοδοξία» (Φιλοσ. 2,858 ἐξ.). «Ἀξία» (φιλοσ. 5, 39-40). «Ἀποκαλυπτικὴ Φιλολογία» (5, 146-148). «Ἀποκάλυψις τοῦ θείου» (Θρησκειολ. 5, 148). «Ἀπολλώνιος ὁ Τιανεύς» (5, 191). «Ἀπολύτρωσις» (Θρησκειολ. 5, 200-203). «Βεδδικὴ θρησκεία» (6, 879-881). «Βίος» (Φιλοσ. 7,341-342). «Βούδας ἢ Βούδδας» (7, 596-598). «Βουδισμὸς» (Θρησκειολ. 7, 600-602). «Βραχμανισμὸς» (7, 761-762). Γαλανὸς Δημήτριος (8,40-41). Γιανισμὸς ἢ Γινισμὸς ἢ Γιναῖσμὸς (8, 345-346). Γκίτζελερ (Gieseler 8, 447). Γνωσιολογία (Φιλοσ. 8, 605-606). Δαιμόνιοι (8, 816). Δαίμων (8, 816-818). Δαιμόνων ἐπήρεια (8, 818). Εἰδωλολατρεία (9, 735-736). Ἑλληνισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς (10, 656-657). Ἐσχατολογία (Φιλοσ. 11, 658-659). Ζωροάστρης (12, 157-158). Ζῶσα Ἐκκλησία (12,158-159). Ἠθικὴ (Φιλοσ. 12, 176-177). Θεοδικία, (12, 499). Θεολογούμενα (Θρησκειολ. 12, 525). Θεόπνευστία (12, 526). Θρησκεία (Φιλοσ. ἱστορ. 12, 714-721). Θρησκειολογία (12,

722). Θρίαμβος (12, 725). Ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, θεολογίᾳ, λογοτεχνίᾳ, κοινωνιολογίᾳ κλπ. (12, 914-918). Ἱστορίας φιλοσοφία (13, 281-283). Ἴψεν Ἑρρίκος (13, 341-344). Καθολικισμὸς (13, 464-465). Κακὸν (φιλοσ. 13, 510). Κανόνες ἰνδικῆς θεολογίας (13, 732). Καταλογισμὸς ἀῆθικ. 14, 59-60). Κριτικὴ Φιλοσοφία (15, 247-248). Λαμαϊσμὸς (15, 736). Λαοψυχολογία (15, 791-792). Λυτρωτῆς (θρησκειολ. 16, 378-379). Μαγεία (16, 412-415). Μαϊμονίδης Μωυσῆς (16, 474-475). Μᾶρκος (Εὐαγγελ. 16, 702). Ματθαῖος (Εὐαγγ. 16, 771-772). Μυστηριακαὶ θρησκείαι (17, 893-898). Μυστικισμὸς (17, 899-903). Νιρβάνα (18, 329). Νίτσε (18, 338-341). Παῦλος Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν (19, 812-815). Ὀύκεν (Eucken) Ρουδόλφος (19, 220-221). Παρθενογενεσία (Θρησκειολ. 19, 695). Πνεῦμα (Φιλοσ. 20, 372-374). Πνευματοκρατία (20, 378-379). Πνευματολατρεία (20, 379). Πολιτισμὸς (20, 459-460). Πραγματοκρατία (20, 638-639). Πραγματισμὸς (20, 637). Προγονολατρεία (20, 717). Προσευχὴ (20, 773-774). Προσωπικότης (Φιλοσ. 20, 794-795). Ρωμαντισμὸς (21, 308-309). Σιντοϊσμὸς (21, 865-866). Φιλοσοφία (24, 24-27). Φυσιολατρία (24, 284-285). Χριστιανισμὸς (24, 713-718). Ψυχολογία τῆς Τέχνης (24, 871-873).

β) Εἰς Νεώτερον Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «Ἡλίου».

Γκαῖτε (5, 437-447). Ἐσχατολογία (8, 355-357). Ζωροάστρης ἢ Ζαρατούστρας (8, 888-890). Ἴψεν Ἑρρίκος (9, 1107-1109). Μυστηριακαὶ Θρησκείαι (14, 161-165). Μυστικισμὸς (16, 166-167). Ὀρφικοὶ (15, 75-78). Παραδόσεις κοσμογονικαὶ (15, 485-487). Παῦλος, Ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ (15, 625-633). Πλωτῖνος (16, 127-131). Πολιτισμὸς (16, 219-223). Φιλοσοφία τῆς θρησκείας (18, 259-262). Χριστὸς (18, 739-748).

17) Εἰς περιοδικὸν «Αὐγή».

α) Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Βάγνερ ἐν τῷ Πάρσιφαλ (1, 1-8, 34-56, 57-96, 97-142, 147-206, 207-268· 2, 1-40, 53-96, 97-143, 144-224, 227-228· 290-354. β) Θρησκεία καὶ ποίησις ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον S. (1, 89-93· 2, 202-206). γ) Ἡ ἐν τῇ θρησκείᾳ ἀλήθεια κατὰ Eucken (1, 1922, 173-175 καὶ 249-256).

18) Εἰς περιοδικὸν «Κοσμοθεωρία».

α) Κοσμοθεωρία (σελ. 5-12). β) Ἐπιστημονικαὶ Εἰδήσεις (σελ. 74-76). γ) Βιβλιογραφικὰ σημειώματα (σελ. 165-168 καὶ 248-251). δ) Τέχνη καὶ ψυχὴ (σελ. 325-332). ε) Τὸ νόημα τῆς ποιήσεως τοῦ Δάντη (σελ. 350-361). Διεθνὲς συνέδριον Ψυχολογίας τῆς Θρησκείας (σελ. 341-346). 12) Τέχνη καὶ κοσμοθεωρία (σελ. 402-405).

19) Ἄρθρα δημοσιευθέντα ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε¹.

- 1) Αἱ περὶ ζωῆς θεωρίαι καὶ ὁ Χριστιανισμός.
- 2) Τὰ αἷτια τῆς νόσου καὶ ἡ πρὸς ἀνάρρωσιν τάσις τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ.
- 3) Τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα.
- 4) Τὸ θρησκευτικὸν πρόβλημα.
- 5) Τί θέλει ἡ φιλοσοφία.
- 6) Ἡ ἰδέα τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως καὶ ἡ θρησκευολογία.
- 7) Τὸ θρησκευτικὸν βίωμα τοῦ Rilcke («Νέα Ἑστία»);).
- 8) Περὶ μεταφυσικῆς.
- 9) Γρηγόριος καὶ Μιχαὴλ Παπαδόπουλος («Γρηγ. ὁ Παλαμᾶς»);).
- 10) Θρησκεία καὶ Ἐκπαίδευσις.
- 11) Τὸ Β' διεθνὲς συνέδριον τῆς ΧΑΝ.
- 12) Τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης.
- 13) Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ καὶ ἡ δυστυχὴς Μακεδονία.
- 14) Θρησκεία καὶ Φιλοσοφία.
- 15) Ἐμμανουὴλ Κάντιος.
- 16) Ἀνάστασις καὶ πνευματικὴ ζωὴ («Τρεῖς Ἱεράρχαι»);).
- 17) Θρακικὸς Θεός.
- 18) Ἑλλάς καὶ Ἰσραήλ.
- 19) Ἑλλάς καὶ Ἰσραήλ («Ἡμερολόγιον Ὀρφανοτροφείου Ἀλλατίνω»);).

20) Περιοδικὰ ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Λούβαρι.

1) «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Διευθυντῆς ἀπὸ 1918-1925.

2) «Αὐγή». Φιλολογικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν περιοδικόν. Θεσσαλονίκη, ἔτη ἐκδόσεως 1922-1924, τόμοι 1-2. Ἰδρυτῆς καὶ Διευθυντῆς μετὰ τοῦ Στρ. Πελεκίδου.

3) «Κοσμοθεωρία». Φιλοσοφικόν, θρησκευολογικὸν καὶ κοινωνιολογικὸν περιοδικόν. Ἀθῆναι, 1931 τόμ. 1.

4) Πρὸς τούτοις ἐμελέτησε τὴν ἐκδοσιν δύο εἰσέτι περιοδικῶν, τὰ ὁποῖα ὁμως δὲν εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Ταῦτα εἶναι ἡ «Φιλοσοφικὴ Ἐπιθεώρησις» καὶ ὁ «Ἄνθρωπος». Μηνιαῖον περιοδικόν, πολιτικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως. Ὅργανον ὁμωνύμου ἐνώσεως. Τοῦτο ἐξηγγέλθη τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1952 διὰ διαφημιστικοῦ φυλλαδίου 16 σελίδων.

5) Ὁ Σμύρνης Χρυσόστομος ἐζήτει διὰ τῆς ἐπιστολῆς του τῆς 24.5. 1922 τὴν συνεργασίαν τοῦ Λούβαρι εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐφεσος» τῆς Μητροπόλεως Σμύρνης.

6) Καὶ ἡ κεντρικὴ ἐπιτροπὴ ἑορτασμοῦ τῆς Ἐκατονταετηρίδος (1830-1930) δι' ἐπιστολῆς της (Ἀπρίλιος τοῦ 1931) ἐζήτησε τὴν συνεργασίαν τοῦ Λούβαρι εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ τόμου «Βίβλος τοῦ αἰῶνος».

1. Οἱ τίτλοι ἐλήφθησαν ἐκ τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ Λούβαρι.

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΟΜΙΛΙΑ

Μετὰ βαθυτάτης θλίψεως καὶ ὀδύνης μεγάλης ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν προπέμπει εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ κατοικίαν τὸν ὁμότιμον αὐτῆς καθηγητὴν, Νικόλαον Ἰωάννου Λούβαριν, τὸν ἐπὶ τριάκοντα καὶ πλέον ἔτη λαμπρῶς ὑπηρετήσαντα αὐτὴν καὶ πολλὰς καὶ ἀνεκτιμῆτους ὑπηρεσίας προσενεγκόντα εἰς τὴν παιδείαν, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος.

Ὁ Νικόλαος Λούβαρις ἐγεννήθη ἐν Ἀρνάδῳ Τήνου τὸ ἔτος 1887. Ἡ οἰκογένειά του μετώκησε μετὰ διετίαν εἰς τὸ χωρίον Κτικᾶδος, ἐνθα καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα. Ἡ εὐσεβὴς Μήτηρ του καὶ αἱ πνευματικαὶ παραδόσεις τῆς οἰκογενείας του ἤσκησαν ἀπὸ τῶν παιδικῶν του χρόνων ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ὑπερέχου ψυχικοῦ του κόσμου καὶ εἰς τὴν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν θεολογίαν ἔφεσίν του. Εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν ἐνεγράφη εἰς τὴν Ριζάρειον Σχολὴν καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐξ ἧς καὶ ἀπεφοίτησε τῷ 1907. Τῷ 1910 μετέβη εἰς Γερμανίαν, ἐνθα ἐπὶ τετραετίαν ἐσπούδασε παιδαγωγικά, φιλοσοφίαν, ὀρησκειολογίαν καὶ θεολογίαν. Ἡτύχησε νὰ ἔχῃ διεθνοῦς φήμης διδασκάλους, ἐν οἷς καὶ τὸν φιλόσοφον καὶ παιδαγωγὸν Eduard Spanger, μεθ' οὗ καὶ συνεδέθη δι' ἰσοβίου ἀδελφικῆς φιλίας.

Τῷ 1914 ἐπανελθὼν ἐκ Γερμανίας διωρίσθη καθηγητὴς τῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων εἰς τὸ Ἀρσάκειον Ἀθηνῶν καὶ τῷ 1917 Διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου Ἀρρένων Θεσσαλονίκης, παραμείνας ἐκεῖ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 1925, ὅτε καὶ ἐξελέγη παμψηφεί τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὑπηρετήσας ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1955, ὅτε καὶ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ὀρίου ἡλικίας.

Ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν ὁ Λούβαρις προσέφερε πέρα τῶν διδακτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων καὶ πολλὰς ἄλλας πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας, γενόμενος ὑπόδειγμα διδασκάλου καὶ συναδέλφου καὶ ἀποκτήσας τὴν ἀγάπην καθηγητῶν, ὑπαλλήλων καὶ φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ὡς ὁμότιμος καθηγητὴς δὲν ἔπαυσε νὰ δεικνύῃ τὸ διὰ τὴν Σχολὴν ἡμῶν ζωτικώτατον ἐνδιαφέρον του καὶ τὴν μεγάλην πρὸς αὐτὴν ἀγάπην του.

Τὸ παρελθὸν ἔτος ἐτιμήθη καὶ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν διὰ τῆς ἐκλογῆς του ὡς τακτικοῦ μέλους αὐτῆς.

Ὁ καθηγητῆς Λούβαρις ἐκτὸς τῶν μαθημάτων τῆς ἑδρας του ἐδίδαξεν ἐν μὲν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ καὶ τὰ μαθήματα τῆς Ἱστορίας τῶν Θρησκευμάτων, τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Φαινομενολογίας τῆς Θρησκείας, ἐν δὲ τῇ Σχολῇ τῶν Πολιτικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν μαθήματα Εἰσαγωγῆς εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας, ὡς καὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ Πολιτισμοῦ. Ὡσαύτως ἐδίδαξεν Ἱστορίαν τοῦ Πολιτισμοῦ, Εἰσαγωγὴν εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας καὶ Φιλοσοφίαν, εἰς τὴν Πάντειον Σχολήν, ὡς τακτικὸς αὐτῆς καθηγητῆς, ὡς καὶ εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων.

Τρέφων ἰδιαιτέραν ἀγάπην πρὸς τὰς θρησκευολογικὰς σπουδὰς ἐγένετο ἰδρυτῆς τῶν δύο θρησκευολογικῶν ἐδρῶν τῆς ἡμετέρας Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ εἰσηγητῆς τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας τῶν Θρησκευμάτων εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας τοῦ κράτους.

Ἡ πνευματικὴ ἀκτινοβολία καὶ ἡ πολυσχιδῆς δράσις τοῦ καθηγητοῦ Λούβαρι ὑπῆρξεν ἐξόχως μεγάλη καὶ ἐπιτυχῆς καὶ ἐκτὸς τῶν ἀνωτάτων πνευματικῶν ἰδρυμάτων. Δίς διετέλεσε Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας (1926-1928 καὶ 1935) καὶ δίς Ὑπουργὸς τοῦ αὐτοῦ Ὑπουργείου. Τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς 14ης Μαρτίου μέχρι τῆς 4ης Αὐγούστου τοῦ 1936 καὶ τὸ δεύτερον ἐπὶ κατοχῆς, ἀνελθὼν εἰς τὸν ἐθνικὸν ἐκεῖνο Γολγοθᾶν, ὡς τὸν ἀπεκάλυψε βραδύτερον ὁ ἴδιος διὰ μακροτάτης σειρᾶς συνταρακτικῶν ἄρθρων.

Ὁ Λούβαρις διετέλεσεν ἰδρυτικὸν μέλος καὶ πρόεδρος πολλῶν μορφωτικῶν καὶ κοινωνικῶν συλλόγων, ὀργανώσεων καὶ ἐταιρειῶν. Εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Τήνον, πρὸς τὴν ὁποίαν καὶ ἔτρεφε μεγάλην ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν, προσέφερε παντοειδεῖς καὶ ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας. Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του ὅπως ἐπαναζήσῃ τὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων Τηνίων καλλιτεχνῶν, ἰδρυσεν ἐκεῖ τὴν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν λειτουργοῦσαν Σχολὴν Καλλιτεχνῶν.

Λόγω τῶν πολλαπλῶν ὑπηρεσιῶν του καὶ τῆς ἐξόχου πνευματικότητός του ἔτυχε πολλῶν παρασῆμων καὶ τιμητικῶν διακρίσεων ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων. Ἐπίτιμος διδάκτωρ ἀνηγορεύθη δίς, τὸ πρῶτον τὸ 1935 ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χαϊδελβέργης, καὶ τελευταίως τὸ 1959 ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Διετέλεσε διευθυντῆς τῶν περιοδικῶν τῆς Θεσσαλονίκης «Αὐγή» καὶ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», ὡς καὶ τοῦ περιοδικοῦ τῶν Ἀθηνῶν «Κοσμοθεωρία».

Ὡς συγγραφεὺς ὁ Λούβαρις ὑπῆρξε πολυγραφώτατος καὶ βαθυνούστατος, τέρπων πάντοτε τοὺς πολυπληθεῖς ἀναγνώστας του διὰ τῆς γλαφυρᾶς γλώσσης του καὶ διὰ τοῦ κάλλους τῶν ὁραίων σκέψεών του. Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος οὔτε ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ἔργων του, οὔτε ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνάλυσις καὶ ἐκτίμησις αὐτῶν. Τοῦτο θὰ γίνῃ ἐν καιρῷ ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἡμῶν δι' ἰδιαιτέρου ἐπιστημονικοῦ μνημοσύνου. Ἐνταῦθα λέγομεν μόνον ὅτι τὰ δημο-

σιεύματα τοῦ Λούβαρι διακρίνονται εἰς παιδαγωγικά, φιλοσοφικά, θρησκευτο-λογικά καὶ θεολογικά, καὶ ὅτι ταῦτα ἀνέρχονται εἰς πολλάς δεκάδας συγγραμμάτων καὶ εἰς περισσοτέρας ἑκατοντάδας πραγματειῶν, ἄρθρων καὶ ἐπικαίρων ὁμιλιῶν. Τὰ παιδαγωγικά δημοσιεύματα τοῦ Λούβαρι εὗρηται κατεσπαρμένα εἰς τοὺς τόμους τοῦ μεγάλου παιδαγωγικοῦ λεξικοῦ τοῦ Herder, εἰς διάφορα ἑλληνικά περιοδικὰ καὶ εἰς τινὰς αὐτοτελεῖς ἐργασίας. Δι' αὐτῶν ἀνεφέρετο εἰς τὰ φλέγοντα θέματα τῆς παιδείας καὶ ἐπεδίωκε τὴν ἀφύπνισιν τῶν ἀρμοδίων ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἐσωτερικῆς καλλιέργειας τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας. Διὰ τῶν φιλοσοφικῶν, θρησκευτολογικῶν καὶ θεολογικῶν δημοσιευμάτων του ὁ Νικόλαος Λούβαρις ἐζήτηε νὰ παραστήσῃ κατὰ τὸν πνευματικώτερον τρόπον τὴν ὠραιότητα τοῦ ψυχικοῦ κόσμου πάντων τῶν φορέων τοῦ καθ' αὐτὸ θεοῦ πνεύματος, ὡς καὶ ἐκείνων οἵτινες εἶχον κάμει βίωμα τῆς ζωῆς των τὰς πνευματικώτερας ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ. Θέλων νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ἐν τῷ παρόντι θέσιν καὶ ἀξίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ συνέγραψε τὸ ἔργον του «Μεταξὺ δύο Κόσμων», διὰ τοῦ ὁποῦ παρέχει λαμπρὰν ἐρμηνείαν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ «πιστεύω».

Ὁ Λούβαρις ὑπῆρξεν ὁ πνευματικώτερος ἐπιστήμων καὶ ὁ οὐσιαστικώτερος καὶ ὑπεροχώτερος διδάσκαλος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐπὶ μίαν καὶ πλέον γενεάν ἔδιδε καθημερινῶς τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ παρὼν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν ἡμερησίων ἐφημερίδων καὶ τῶν περιοδικῶν, ἑλληνικῶν τε καὶ ξένων, διὰ τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν ἡμῶν λεξικῶν, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν ἐπισήμων βημάτων ἰδρυμάτων καὶ σχολείων, τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ.

Ἐκ τοῦ ὄγκου τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀκτινοβολίας του κατέλιπεν ἡμῖν ἔτοιμον πρὸς ἔκδοσιν ἀπάνθισμα πραγματειῶν, μελετῶν καὶ ὁμιλιῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Συμπόσιον Ὁσίων», τὸ ὁποῖον καὶ τοῦ ὑποσχόμεθα ὅτι συντόμως θὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, εἰς τρεῖς πιθανῶς τόμους.

Λατρευτὲ καὶ σεβαστέ μας Διδάσκαλε,
ὁ θάνατος σου κλείει μίαν τῶν ὠραιότερων σελίδων τῆς ἱστορίας τῆς ἡμετέρας Σχολῆς, τὴν σελίδα τῆς ἰδικῆς σου προσωπικότητος. Διὰ τοῦτο πάντες οἱ καθηγηταὶ αὐτῆς, συνάδελφοι καὶ μαθηταὶ σου, βαρυπενθοῦντες μετὰ τῆς λατρευτῆς συζύγου σου καὶ τῶν λοιπῶν συγγενῶν σου, περιστοιχίζομεν τὸ φέρετρόν σου καὶ ἀποτίομεν φόρον τιμῆς, ἀγάπης καὶ βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης πρὸ τῆς Σεπτῆς Σοροῦ Σου, δεόμενοι, ὅπως ὁ Κύριος τῶν Πνευμάτων ἀναπαύσῃ τὴν ὠραίαν Σου ψυχὴν ἐν χώρα ζώντων.

Αἰωνία Σου ἡ Μνήμη!

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΟΜΙΛΙΑ

Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐτέλεσε τὴν 18ην Μαρτίου 1962 εἰς τὸν ἱερὸν πανεπιστημιακὸν ναὸν τῆς Καπνικαρέας ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ὁμοτίμου καθηγητοῦ αὐτῆς Ν. Λούβαρι, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἔτους ἀπὸ τοῦ θανάτου του, ἐντολῇ δὲ αὐτῆς ὁ καθηγητὴς κ. Μ. Σιώτης εἶπε τὸν κάτωθι λόγον.

«Οἱ λατρεύοντες (τῇ σοφίᾳ) λειτουργήσουσιν Ἁγίῳ καὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὴν ἀγαπᾷ ὁ Κύριος».

(Σοφία Σειράχ δ' 14).

Τὸ ἀκουσμα τῶν λόγων τούτων τῆς Σοφίας Σειράχ ἀποβαίνει ἐξόχως εὐφρόσυνον εἰς πάντας ἡμᾶς τοὺς τιμῶντας τὴν ἀληστον μνήμην τοῦ καθηγητοῦ Νικολάου Λούβαρι, οἱ ὅποιοι καὶ συνήλθομεν σήμερον εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον ναὸν ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἔτους ἀπὸ τοῦ θανάτου του, ἵνα, κατὰ τὴν πίστιν ἡμῶν καὶ τὰ ἱερά θεσμια τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἔλθωμεν εἰς ἄμεσον πνευματικὴν κοινωνίαν μετ' αὐτοῦ καὶ ἐνώσωμεν τὰς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεις ἡμῶν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς του.

Κατὰ τοὺς λόγους τούτους τῆς Σοφίας Σειράχ, αἱ πρὸς τὴν σοφίαν ὑπηρεσίαι τῶν ἀνθρώπων εἶναι λειτούργημα ἱερὸν καὶ ἅγιον, διὸ καὶ ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτήν. Τὴν πρὸς τὴν σοφίαν δὲ ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν τοῦ Νικολάου Λούβαρι τίς δὲν ἐγνώρισεν ἐξ ἡμῶν; Δι' ἡμᾶς τοὺς μαθητάς του ὁ Νικόλαος Λούβαρις ὑπῆρξεν ἱεροφάντης μέγας καὶ ἀληθῆς μυσταγωγὸς τῆς κατὰ Θεὸν σοφίας καὶ γνώσεως.

Ὡς ἱεροφάντης τῆς κατὰ Θεὸν σοφίας διεκρίνετο ὁ Λούβαρις οὐ μόνον διὰ τὴν θεολογικὴν του παιδείαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν βαθύνοιαν τῶν στοχασμῶν του, διὰ τὴν ἐκλεκτικότητα τῶν πνευματικῶν του ἐνασχολήσεων, πρὸ παντὸς δὲ διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ βίωσιν καὶ ἐνσάρκωσιν τῆς σοφίας εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον του. Ἐκφρασίς τῆς βιώσεως ταύτης ἀπετέλει ἡ μεγάλη ἀγάπη του πρὸς τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα, ἥτις καὶ ἀπέβη τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ζωῆς του. Ἡ ἀγάπη δὲν ἦτο διὰ τὸν Λούβαριν οὔτε θεωρία οὔτε πράξις, ἀλλὰ βίωμα, ἀνευ τοῦ ὁποίου ἀπέβαιεν ἀνέφικτος καὶ αὐτὴ ἡ γνῶσις τῆς κατὰ Θεὸν σοφίας καὶ ἡ ὀρθὴ ἐκτίμησις τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν.

Ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ γνωστὴ εἰς πάντας εὐγένεια καὶ ἀπλότης τῆς ψυχῆς του ἦτο ἀπόρροια τοῦ πνευματικοῦ ἐκείνου κάλλους, τὸ ὁποῖον προσέδιδεν εἰς ὅλην τὴν προσωπικότητά του ὁ πρὸς τὴν σοφίαν θεῖος ἔρωσ του.

Φύσις ἐξόχως θρησκευτικὴ καὶ παλλομένη ἀπὸ τὴν ἐν πᾶσιν ἐκδηλον παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, ἔζησεν ἐν μέσῳ ἡμῶν, εἰργάσθη καὶ ἀπέθανεν ὡς ὑπέροχος πνευματικὸς ἄνθρωπος, ὡς ἀκαταμάχητος ὑπέρμαχος καὶ ἐμπνευσμένος διδάσκαλος τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, ὡς ὑπηρέτης τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀληθείας, καὶ ὡς μέγας πνευματικὸς παράγων τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους. «Ἡ θρησκεία παρέμεινε τὸ ἐσώτατον ἐλατήριον τῆς ὑπάρξεώς μου», γράφει ὁ ἴδιος εἰς μίαν τῶν ἐμπνευσμένων συγγραφῶν του («Ἀλήθεια καὶ Ποίησις», Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1920, σελ. 19). Ὡς βαθὺς θρησκευτικὸς τύπος ὁ Λούβαρις ὑπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν ἄνθρωπος τῶν πνευματικῶν βιωμάτων. Ἦσαν δὲ τὰ πνευματικὰ του βιώματα γεμᾶτα ἀπὸ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου Ἰησοῦν Χριστόν, γεμᾶτα ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τὴν ἱεράν ταύτης ἀποστολήν. Πρὸς ἑξαρσιν δὲ τοῦ κύρους καὶ τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας ὑπεγράμμιζε πάντοτε τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῶν πρώτων αἰώνων αὐτῆς, οἵτινες καὶ ἰδιαιτέρως ἐσαγήνευον τὴν ψυχὴν του. Ἐχων ὁ ἴδιος προσωπικὴν πεῖραν τῆς μεγάλης πνευματικῆς ἀξίας τοῦ χριστιανισμοῦ διὰ τὸν κόσμον ὁλόκληρον ἔλεγεν· «Ὁ χριστιανισμὸς περιβάλλει τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοσαύτης δυνάμεως καὶ θερμῆς, ὥστε ὅταν τις στερηθῇ αὐτοῦ, ὁ κόσμος ὅλος φαίνεται ψυχρὰ ἔρημος», (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 15), διὸ καὶ συνεχίζων ἠρώτα· «Ποίαν ἀληθῶς ἀξίαν δύναται νὰ ἔχη ἡ ζωὴ ἄνευ Χριστοῦ, ὅστις ἐγνώρισεν ἡμῖν τὸν Πατέρα καὶ ἔφερεν ἡμᾶς πρὸς αὐτόν... Ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ἔζη ἐν ἡμῖν πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καταθέλγη ἡμᾶς τὸ Θεῖον;». Διὰ τοῦτο καὶ ἀπεκάλει τὴν πρὸς τὰ θέματα τῆς θρησκείας ἀδιαφορίαν τοῦ κόσμου «ἀναισθητοῦσαν ἀδιαφορίαν», ἣν καὶ ἐχαρακτήριζεν ὡς βλασφημίαν κατὰ τοῦ Πνεύματος. Οὕτω κατ' ἐπιταγὴν τῆς θρησκευτικῆς του πίστεως ἔθεσεν ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του τὴν ἀφύπνισιν τῆς προσοχῆς τοῦ κοινοῦ καὶ τὴν στροφὴν τῶν διαφερόντων αὐτοῦ πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀξίας καὶ τὰς ἀληθείας τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἡ πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀξίας ἀκόρεστος δίψα του ἐβασάνιζε τὴν ψυχὴν του ἀπὸ τῆς νεανικῆς του ἡλικίας. Οὕτως ὡς ἄλλος Προμηθεὺς ἠσθάνετο νὰ κατατρώγωνται τὰ πλάγχνα του ἀπὸ τὸν ἀσίγαστον πόθον τῆς γνώσεως. Ἡ φυσικὴ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος νὰ διασπάσῃ τὸν γνόφον τῆς θείας γνώσεως καὶ νὰ ἐκπορθῆσῃ τὸ ἄδυτον τῶν Μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἐγέννα εἰς αὐτόν τὴν «καρδιοβόρον» ἐκείνην μελαγχολίαν του, ὡς τὴν ἀπεκάλει ὁ ἴδιος (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 13), τὸν τακτικὸν ἐκεῖνον σύντροφον τῆς ζωῆς του, ἥτις καὶ τὸν ἐβύθιζεν ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰ βάθη τῆς προσωπικότητός του, ἵνα εὕρη ἐκεῖ τὸν Θεὸν καὶ τὴν δι' αὐτοῦ παρεχομένην εἰρήνην εἰς τοὺς ἐκζητοῦντας Αὐτόν. Περὶ τοῦ βιώματος δὲ τούτου τῆς εἰρήνης τοῦ Θεοῦ ὁ ἴδιος ἔλεγε·

«Κατώκει ἐν ἐμοὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ βεβαίως ἡ εἰρήνη τοῦ εἰς ἀσφαλῆ λιμένα μετὰ δεινούς ριπτασμούς καταπλεύσαντος τέλος ναυτίλου, οὐδὲ ἡ εἰρήνη τοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ εὐρόντος φιλόξενον καλύβην ὁδοιπόρου μετὰ ἐπίπονον περιπλάνησιν, ἀλλ' ἡ εἰρήνη τοῦ οὐδέποτε ἀπολέσαντος τὸν Θεόν, τοῦ μὴ γνωρίσαντος ἄλλην πραγματικότητα πλὴν αὐτοῦ, τοῦ μὴ στροβιλισθέντος ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγνοοῦντος τὸ μαρτύριον ἀνατραπίσης συνειδήσεως» (αὐτόθι σελ. 9).

Ἡ συνεχῆς μελαγχολία τοῦ Λούβαρι ἐξηγεῖται κυρίως ἐκ τῆς βαθείας ἐπιγνώσεως τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πνευματικῆς ἀνεστιότητος καὶ ἀποξενώσεώς του, τὰς ὁποίας συνεχῶς ὑπενθύμιζον εἰς αὐτὸν τὰ μεγάλα πνευματικὰ κενὰ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, ἡ αὔξουσα πνευματικὴ ἀπογύμνωσις τῆς ζωῆς, ἡ ἔλλειψις τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ αἱ πολλαὶ κακίαι τῶν ἀνθρώπων.

Πνεῦμα ἀνήσυχον καὶ ἀκμαῖον, βαθὺ καὶ εὐαίσθητον, ἔχον σαφῆ ἐπίγνωσιν τῶν ἀπεράντων κενῶν, τῶν πολλῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν μεγάλων κινδύνων τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ἠρέσκετο ἀπὸ τῆς νεανικῆς του ἡλικίας νὰ ἀποκτᾷ προσωπικὴν γνωριμίαν καὶ νὰ δημιουργῇ στενοὺς πνευματικοὺς καὶ ψυχικοὺς δεσμοὺς πρὸς πᾶν ὄραϊον καὶ ὑψηλόν, πρόσωπον ἢ πρᾶγμα, συγκεκριμένον ἢ ἀφηρημένον.

Μόνον οὕτως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἡ πνευματικὴ πολυμέρεια τοῦ Λούβαρι. Διὰ τοῦτο, ἂν καὶ βαθὺς καὶ εὐσυνείδητος θεολόγος, ἐζήτει νὰ συνδεθῇ μετὰ τῆς εὐρύτερον ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῷ κόσμῳ ἐκδηλωθείσης ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ, διὸ καὶ κατεγίνετο καὶ περὶ τὴν θρησκαιολογίαν καὶ περὶ τὴν φιλοσοφίαν, καὶ περὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ περὶ τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν τέχνην, ἐξιδανικεύων διὰ τῆς μελέτης καὶ τῶν ὀραίων του ἱστοχασμῶν τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα. Ἀξία ἰδιαιτέρας ὑπογραμμίσεως τυγχάνει ἡ πνευματικότης τῶν σχέσεών του μετὰ τῶν πολλῶν, ἐκλεκτῶν καὶ διακεκριμένων φίλων του.

Πᾶσαι αἱ πνευματικαὶ ἐνασχολήσεις τοῦ Λούβαρι εἶχον τὴν θεολογικὴν των θεμελίωσιν, καθόσον δι' αὐτῶν ἐξωραΐζεν ἐπὶ τὸ πνευματικώτερον καὶ τὴν ἰδικὴν του ψυχὴν καὶ τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, φίλων καὶ θαυμαστῶν του. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς ἰδικῆς του ψυχῆς ἐπὶ τῶν φίλων καὶ μαθητῶν του ἀποτελεῖ ἕτερον μέγα χαρακτηριστικὸν τῆς προσωπικότητός του. Ὡς πρὸς τοῦτο ἐγένετο καὶ ἐμπράκτως ὁ ὑπέροχος ἐρμηνευτῆς τῶν λόγων ἐκείνων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου· «ἠὺδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν ἐγενήθητε» (Α' Θεσ. β' 8).

Ἀνήσυχος νοσταλγὸς μιᾶς πνευματικωτέρας ἐλληνικῆς κοινωνίας, ἀπηλλαγμένης τῆς ἀθλιότητος τῶν μικροτήτων τῆς ζωῆς καὶ τῆς κακοδαιμονίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ παλλόμενος ἀπὸ ἀνυπόκριτον ἀγάπην πρὸς τὴν ἐλληνικὴν νεότητα, ὡς καὶ ἀπὸ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν πνευματικότητα τῆς φυλῆς,

διηύρυνεν ένωρίτατα τήν έν τῷ Πανεπιστημίῳ περικωρισμένην θεολογικήν του άποστολήν εἰς μίαν πανελλήνιον έκπολιτιστικήν δρᾶσιν, άψηφῶν πάντα κόπον, ὡς καὶ τὰς έκ τῶν προτέρων διαφαινομένας πικρίας καὶ άπαγοητεύσεις του. Ἄπό άγάπην πρὸς τήν πατρίδα καὶ τὸν έλληνικὸν λαὸν προσέφερε τὰς πολυτίμους ύπηρεσίας του καὶ εἰς τήν πολιτικήν ζωὴν τῆς χώρας, ὡς άγνὸς "Έλλην καὶ κατ' έξοχήν πνευματικὸς άνθρωπος, άποκομίσας έντεϋθεν καὶ τὸν τίτλον τοῦ μάρτυρος, ὅστις κατὰ κανόνα εἶναι συνδεδεμένος μετὰ τῶν μεγάλων φυσιογνωμιῶν τῆς παγκοσμίου ιστορίας.

Πεπροικισμένος διὰ τῆς σπανίας εκείνης ικανότητος, τῆς άπαραιτήτου εἰς διακρίβωσιν τῆς παρουσίας τοῦ πνεύματος έν τῇ ζωῇ τῶν ανθρώπων, συμπεριεφέρετο πρὸς πάντας κατὰ τρόπον προκαλοῦντα τὸν σεβασμὸν καὶ τήν άγάπην. Ἐξόχως εὐγενής καὶ καταδεκτικὸς πρὸς πάντας, φωτεινὸς καὶ άκτινοβόλος τὴν ὄψιν, ὠραῖος καὶ έπιβλητικὸς τὴν παράστασιν, ύπῆρξεν ἵνα κατὰ Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν εἴπω, «ἡδὺς τὸν λόγον, ἡδίων τὸν τρόπον, άγγελικὸς τὸ εἶδος, άγγελικώτερος τὴν διάνοιαν» (Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μ. Ἄθανάσιον, Migne E.Π. 35, 1088B), «πεζὸς τοῖς ταπεινοτέροις καὶ ύψηλὸς τοῖς μετεωροτέροις, φιλόξενος καὶ ικέσιος» (αὐτόθι στ. 1125 έξ.).

Σεβόμενος τὸν άνθρωπον έν τῷ προσώπῳ πάντων ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, έκαμνε τὸ πᾶν, ἵνα έλθῃ άρωγὸς εἰς τὰς άνάγκας καὶ τὰς περιστάσεις τῶν ζητούντων τὴν πολύτιμον συμπαραστάσιν του, χωρὶς ποτὲ να ύπολαγίσῃ τοὺς κόπους καὶ τὰς δυσκολίας, άκόμη δὲ καὶ αὐτὴν τὴν οἰκογενειακὴν του γαλήνην. Πολλάκις μάλιστα παρεκίνει μέχρι φορτικότητος καὶ αὐτοὺς τοὺς φίλους του, ἵνα καὶ οὔτοι έλθωσιν άρωγοὶ εἰς τοὺς ζητοῦντας τὴν βοήθειάν του. Ὡν έκ φύσεως έργατικὸς καὶ άοκνος, εἰργάζετο μέχρι βαθυτάτης νυκτός, ἵνα οὕτως άνταποκριθῇ καλύτερον εἰς τὰς πολλὰς πνευματικὰς ύποχρεώσεις του.

Ὁ Λούβαρις έπέτυχεν ὅσον ὀλίγοι νὰ άσκήσῃ διὰ τοῦ ὅλου έργου του μεγάλην επίδρασιν εἰς ὅλα τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας, καὶ τῶν Ἄθηνῶν καὶ τῶν έπαρχιῶν, ἰδίᾳ δὲ μετὰξὺ τοῦ έπιστημονικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς χώρας, εἰς μίαν έποχὴν καθ' ἣν καὶ πρὸ τοῦ πολέμου καὶ μετ' αὐτὸν ἡ πνευματικὴ στάθμη τοῦ έλληνικοῦ λαοῦ κατήρχετο επικινδύνως διὰ τῶν άπηχέσεων τῶν ύλιστικῶν καὶ ὀρθολογιστικῶν συνθημάτων Ἄνατολῆς καὶ Δύσεως. Εἰς τὴν άναχαίτισιν τούτων ὁ Λούβαρις συνετέλεσε περισσότερον παντὸς άλλου διὰ τῆς εύρυτέρας άφυπνίσεως τῶν πνευματικῶν διαφερόντων μετὰξὺ τοῦ έλληνικοῦ λαοῦ. Τὸ "Έθνος ἡμῶν δὲν πρέπει νὰ λησμονήσῃ ποτὲ τὴν προσφορὰν ταύτην τοῦ Λούβαρι, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα κατέχει τὴν θέσιν του εἰς τὰ τρίπτυχα τῶν μεγάλων πνευματικῶν εὐεργετῶν καὶ διδασκάλων τῆς φυλῆς.

Μεγάλε τῆς σοφίας Μυσταγωγέ, ἡ ὠραιότης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἡ πνευματικότης τῆς προσωπικότητός σου μᾶς έπιτρέπουν νὰ σε ὀραματιζώμεθα καὶ έν τῇ άλλῃ ζωῇ μετὰξὺ τῶν καθαρῶν πνευμάτων έκλεκτὸν καὶ άγαπητὸν

τοῦ Θεοῦ. Σὲ δραματιζόμεθα μακαρίως ἀναπαύοντα τὸ πνεῦμά σου εἰς τὰς καθαρὰς πηγὰς τῆς ἀληθοῦς σοφίας. Εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν ἐμάγευες τὰς ψυχὰς μας διὰ τῆς ὠραιότητος τῆς ἰδικῆς σου ψυχῆς, καὶ διὰ τῆς πνευματικότητός σου παρέσχες ἀναψυχὴν εἰς ὅσους εἶχον τὸ προνόμιον νὰ συνδέωνται μαζὺ σου. "Ὅπως ἐδῶ ὁ βίος σου ὑπῆρξε φωτεινὸς καὶ ὠραῖος, πιστεύομεν ὅτι ὀλόφωτος θὰ εἶναι καὶ ἡ παρουσία σου ἐν μέσῳ τῶν καθαρῶν πνευμάτων, τὰ ὁποῖα καὶ ἀποκαθαίρει ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Δι' ὅσους ἐγνώρισαν τὴν πνευματικότητά σου καὶ πιστεύουν εἰς τὴν ὑπόστασιν καὶ εἰς τὴν ἀθανασία τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὁ θάνατός σου ὑπῆρξεν ἀληθῆς ἐπαναπατρισμὸς τῆς ὠραίας σου ψυχῆς εἰς τὴν πολιτείαν τῶν καθαρῶν πνευμάτων, τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. "Ὅπως ἐδῶ εἰς τὸν μάταιον κόσμον τῆς πλάνης καὶ τῆς πνευματικῆς παραζάλης ἡ μεγάλη σου ψυχὴ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ συλλαμβάνῃ εἰς τὰ μύχια βάθη τῆς τοῦ μυστικοῦ ἀντιλάλου τοῦ ἀπολύτου πνεύματος καὶ νὰ φωτίζη δι' αὐτῶν τὴν ὅλην προσωπικότητά σου, οὕτω πιστεύομεν ὅτι αὕτη ἔχει καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ τὴν δύναμιν νὰ βλέπῃ ἐν εὐφροσύνῃ τὴν πηγὴν τοῦ Φωτός καὶ νὰ συνεχίζῃ ἐν τῷ φωτὶ τῆς τρισηλίου Θεότητος τὰ πνευματικὰ αὐτῆς συμπόσια μετὰ τῶν ἐκεῖ σνηγμένων μεγάλων πνευμάτων.

Πεφιλημένε Διδάσκαλε, τὴν στιγμὴν ταύτην, καθ' ἣν διὰ τοῦ ἱεροῦ τούτου μνημοσύνου ἡ ὠραία καὶ εὐγενὴς ψυχὴ σου γίνεται τιμητικῶς ὑπόθεσις τῆς ἱερᾶς συνάξεως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ προσάγεται ἐνώπιον ἡμῶν ὑπὸ τοῦ ἐπουρανίου αὐτῆς Νυμφαγωγοῦ, δορυφορουμένη ὑπὸ χορείας ἀγγέλων καὶ τῶν ἐν πίστει τελειωθέντων πνευμάτων, ἡμεῖς οἱ ἔτι ἐν σαρκὶ ζῶντες συγγενεῖς, συνάδελφοι, μαθηταί, φίλοι καὶ θαυμασταί σου, αἰσθανόμεθα ἐν μέσῳ ἡμῶν τὴν παρουσίαν σου, ἀπηλλαγμένην τῆς πνευματικῆς ἐκείνης ἀνεστιότητος, ἥτις καὶ κατέτρυχε τὴν ζωὴν σου, περιβεβλημένην τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον καὶ εὐφραينوμένην δι' ὅσα θαυμαστά καὶ ὑπέροχα τελοῦνται ἐν οὐρανοῖς, ὡς καὶ δι' ὅσα πνευματικὰ σὺ ὁ ἴδιος ἐπετέλεσας ἐπὶ τῆς γῆς ὡς λατρείαν εὐάρεστον τῷ Θεῷ.

Ἐὰν οἱ πρὸ Χριστοῦ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἐπίστευον, ὅτι οἱ νεκροὶ αὐτῶν «οὐ μετὰ λήθης ἄτιμοι κεῖνται, ἀλλὰ μετὰ μνήμης τὸν αἰὲν χρόνον ὑμνούμενοι θάλλουσι» (Ξενοφ. Ἀπομν. II 1,33), πολὺ περισσότερο δικαιοῦμεθα ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ νὰ πιστεύωμεν, ὅτι οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες νεκροὶ ἡμῶν θάλλουσιν ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ.

Μέγα ὄντως τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἡμῶν! Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καταδεικνύει καὶ διὰ τῶν μνημοσύνων αὐτῆς ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων τὴν ἰδίαν αὐτῆς πνευματικότητα, καθόσον δι' αὐτῶν ἐκφράζει τὴν ἀγάπην αὐτῆς πρὸς τὰ μέλη τῆς. Παρέχεται δὲ διὰ τῶν μνημοσύνων ἡ δυνατότης τῆς πραγματικῆς ἐπικοινωνίας ζώντων καὶ τεθνεώτων καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀμοιβαία πνευματικὴ ἀγαλλίασις. Ἐντεῦθεν κατανοεῖται καὶ ἡ ἀναγκαιότης τῶν ἱερῶν μνημοσύνων, καθόσον δι' αὐτῶν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δρᾷ ὡς τὸ κυρίαρχον

καὶ πνευματικῶς ἀρμόδιον σῶμα, τὸ ἔχον ἐπὶ τῶν ψυχῶν τῶν μελῶν αὐτῆς ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Οὕτως ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καθιστᾶ διὰ τῶν ἱερῶν μνημοσύνων τὰς ψυχὰς τῶν προσφιλῶν ἡμῶν νεκρῶν ὑπόθεσιν τῶν ἱερῶν συνάξεων τοῦ πληρώματος αὐτῆς, διὸ καὶ παρέχει εἰς αὐτὰς πολλὴν τὴν πνευματικὴν «ὄνησιν» καὶ ἀνέκφραστον τὴν χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. Ἐπιτελεῖται δηλαδὴ διὰ τῶν ἱερῶν μνημοσύνων μεγάλη μυστικὴ σύναξις τοῦ πληρώματος τῆς ἐν οὐρανοῖς θριαμβευούσης Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς συγγενῶν καὶ φίλων τοῦ τιμωμένου νεκροῦ. Ἡ διὰ τῶν μνημοσύνων μυστικὴ ἐνώπιον ἡμῶν παράστασις τῶν προσφιλῶν ἡμῶν νεκρῶν δὲν εἶναι ἀποκύημα φαντασίας, ἀλλ' ἐκφράσις τῆς περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς μεγαλειώδους διδασκαλίας τῆς πίστεως ἡμῶν. Δι' αὐτῆς διδάσκεται οὐχὶ ἡ σύγχυσις τῆς προσωπικότητος τῶν τεθνεώτων εἰς τοὺς ὠκεανούς τοῦ ἀπολύτου πνεύματος, ἀλλ' ἡ ἀπὸ περιωπῆς διάκρισις αὐτῶν ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ καὶ μεταξὺ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος προαπελθόντων πνευμάτων.

Διὰ ταῦτα καὶ πιστεύομεν, Σεβαστὲ Διδάσκαλε, ὅτι ὁ παρῶν ἐν μέσῳ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δέχεται ἐν χαρᾷ τὰς ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς σου δεήσεις τῆς Ἐκκλησίας Του, ἥτις καὶ παρέχει δι' αὐτῶν τὴν οὐσιαστικωτέραν παρηγορίαν καὶ πρὸς τὴν τεθλιμμένην σύζυγόν σου, τὴν ἐπαξίως τιμήσαν τὴν πνευματικότητα τῆς ἐδῶ ζωῆς σου καὶ τιμῶσαν ἔτι ἐπαξιώτερον καὶ τὴν ἀφ' ἡμῶν μετάστασίν σου, διὰ τῆς ὑποδειγματικῆς ψυχικῆς γενναιότητός της καὶ διὰ τῆς πνευματικῆς καρτερίας τοῦ πόνου καὶ τῆς μεγάλης θλίψεως τοῦ ἀποχωρισμοῦ σου.

Εἶη ἡ ἐν οὐρανοῖς εὐφροσύνη σου εὐφροσύνη αἰώνιος ἐν τῇ μακαριότητι τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἀμήν!

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.
Ἄντι Προλόγου	7
Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΛΟΥΒΑΡΙ	11
1. Παιδική ηλικία	11
2. Σπουδαί	13
3. Μετεκπαίδευσις εἰς τὸ ἐξωτερικὸν	16
4. Ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία	19
5. Ἀκαδημαϊκὴ σταδιοδρομία	23
α) Δρᾶσις ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν	23
β) Ἀκαδημαϊκὴ δρᾶσις ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου	26
γ) Διδασκαλία εἰς τὴν Πάντειον καὶ ἄλλας Ἀνωτάτας Σχολὰς	31
δ) Χρησιμοποίησις ὑπὸ διαφόρων κρατικῶν ὑπηρεσιῶν	32
ε) Συμμετοχὴ εἰς τὴν διοίκησιν Ἰδρυμάτων καὶ Ὁργανώσεων	34
στ) Συμμετοχὴ εἰς διεθνή συνέδρια καὶ ὁμιλίαι εἰς ξένα Πανεπιστήμια	36
ζ) Ἐξυπηρέτησις ἀτόμων, ...	38
η) Ὑπηρεσίαι πρὸς τὴν γενέτειραν Γῆνον.	38
6. Δρᾶσις κατὰ τὴν περίοδον τῆς κατοχῆς	40
α) Σχέσεις μετὰ τῶν ἀρχῶν κατοχῆς καὶ μετὰ τῆς κυβερνήσεως Γ. Τσολάκογλου	40
β) Θέσις ἐναντι τοῦ Γερμανικοῦ Ἐθνικοσοσιαλισμοῦ	41
γ) Αἱ μετὰ τὴν κατοχὴν πολιτικαὶ ζυμώσεις	42
δ) Ἡ ἴδρυσις τοῦ Γραφείου Μελετῶν καὶ Δημοσιευμάτων	45
ε) Προσπάθειαι πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῆς χώρας καὶ διάσωσιν τῶν συλλαμβανομένων ὁμήρων	47
7. Συμμετοχὴ εἰς τὴν Κυβέρνησιν Ἰωάννου Ράλλη	50
8. Τὸ τέλος τῆς κατοχῆς καὶ ἡ φυλάκισις τοῦ Λούβαρι	59
9. Ἡ δίκη καὶ ἡ καταδίκη τοῦ Λούβαρι	61
10. Ἀποφυλάκισις καὶ κοινωνικὴ ἀποκατάστασις	65
11. Ἀσθένεια καὶ θάνατος.	67
Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΚΑΙ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΛΟΥΒΑΡΙ	71
1. Ἡ εὐρύτης τῆς μορφώσεώς του	71
2. Θεολογικὴ συγκρότησις	74
3. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς προσωπικότητός του	76
4. Ἀντιλήψεις περὶ ἀνθρώπου	83
α) Ἡ πνευματικότης τοῦ ἀνθρώπου	83
β) Ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου	86
5. Ἀντιλήψεις περὶ πολιτισμοῦ	89
6. Ἡ θρησκευτικὴ ἀξία τῆς τέχνης	100

	Σελ.
7. Ἀντιλήψεις περὶ Θρησκείας	103
α'. Οὐσία καὶ νόημα τῆς Θρησκείας	103
β'. Φυσικὴ ἀποκάλυψις	106
γ'. Μυστικισμὸς	110
δ'. Ὁ Χριστιανισμὸς ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ὑπερφυσικὴ ἀποκάλυψις τῆς ἱστορίας	111
ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΟΥΒΑΡΙ	116
ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΟΜΙΛΙΑ	124
ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΟΜΙΛΙΑ	127

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΡΟΣ